

אני מבקש סליחה

בארץ בפעם הראשונה. אין היא יודעת מילה אחת עברית, ומסופקני אם היא רואה את עצמה כיהודיה. קרוב לוודאי שתינשא בבוא העת לאמריקאי, וזה יהיה סוף הסיפור, מבחינת הקשר לישראל. ילדיה יהיו אמריקאים לכל דבר.

קו מגן דויד

מדי פעם, כשאני קורא על הצלחותיה של גדר-המערכת, ועל יכולתו של צה"ל ללכוד חישימהר את כל "המחבלים" המנסים לעבור אותה, אני חוזר במחשבותי על "קו מגן דויד" — הקו שלא קם.

זה היה בימים האחרונים של 1966. תנועת פת"ח, שקמה בסוף שנות ה-50, החלה לובשת צורה של כוח גרילה רציני. היא פעלה בחסות הסורים, שהשתמשו בה כדי לבייש את נשיא מצריים, גמאל עבדאל-נאצר, שחשש מפני מילחמה עם ישראל. אנשי-פת"ח היו פושטים מן הגבול הסורי ומבצעים בארץ פיגועים שגראו או כבלתי-נסבלים (מאו הש-תנו המושגים שלנו מאו). הרמטכ"ל, יצחק רבין, איים אז בפעולה צבאית להפלת המישטר הסורי. ראשי-הממשלה, לוי אשכול, חזר על האיום. חששתי מפני הסלמה שתביא לי מלחמה, מה גם שהייתי בטוח שמצריים לא תוכל לעמוד בה מנגד.

אשכול

באותם הימים עקבתי בי עניין רב אחרי נסיונותיהם של האמריקאים במלחמת ויאט-נאם למחות גדרות אלקטרוניות ולהשתמש ב"מכשירי-חישה שונים כדי לבלום חדירה של לוחמי-גרילה. כתוצאה מכך הצעתי במאמר למתווה גדר-מערכת אלקטרונית לאורך הגבול הסורי, כדי לשים קץ לחדירות. קראתי למחסום המוצע בשם "קו מגן-דויד". כמה ימים לאחר מכן נתקלתי במיסדרון הכנסת בלוי אשכול, וביקשתי ממנו להזמין אותי באחד הימים הקרובים לשיחה, כדי שאוכל להביא לפניו עניין שגרא לי כחשוב. "בוא", אמר אשכול בו במקום, "נשב עכשיו". היו לי יחסים מזורמים, מיוחדים-בימינו, עם איש זה. לא פעם, כשהייתי קורא קריאת-ימינו באחד מנאומיו, היה פונה אלי ומדבר אלי מן הדוכן במשך רבע וחצי שעה. כאילו שכח את קיומם של כל שאר חברי-הכנסת באולם. הוא הרגיש, כאילו, בצורך להצטדק לפני או לשכנע אותי. זעמם של חברי מיפלגתו, שסברו כי הוא מעניק לי כבוד מיותר.

ירדנו לחרו של ראשי-הממשלה בקומה השניה של הכנסת, שבו יושב עכשיו מנחם בגין. הוא הזמין אותי להסתובב לפניו את העניין, ואני התחלתי להסביר לו את הרעיון של המחסום המוצע. הוא שמע את דברי בסבלנות, ולאחר מכן אמר שזה בילתי-אפשרי. הוא כבר בדרך כמה צריך לעלות קו זה, והמחיר היה נכבד. (איני זוכר — 200 אלף קילומטר? משהו כזה). גם אחרי שטענתי כי זוהי הוצאה קטנה בהשוואה למחירה של מלחמה, תשובתו נשארה שלילית.

זמן-מה לאחר מכן הזמין אותי השגריר הסובייטי ברמת גן, צ'ובאצ'ק, שהיה אדם נחמד מאוד, והתלונן באוזני על כך שישראל מתכוונת לגרום למצב של מלחמה כדי להפיל את המישטר הפרו-סובייטי בדמשק. הפשיטות של פת"ח, אמר, אינן אלא תירוץ.

"אם כן", השבתי לו, "מדוע מספקים תירוץ כזה? אמור-נא לעמיתך, השגריר הסובייטי בדמשק, שיעץ לממשלת-סוריה לשים קץ לפעולות הפידיאיון, לפחות לזמן-מה!"

השגריר העיף בי מבט מטויים, והפליט פסוק שנחרת מאז בזיכרוני: "אתה באמת חושב שמישהו בדמשק מקשיב לדיברי השגריר שלנו?"

המשך הוא נחלת ההיסטוריה. הקו לא הוקם. הפשיטות לא פסקו. בגללם נוצר המשבר עם סוריה, שאילץ את עבדאל-נאצר, מטעמי יוקרה, ובעידוד הסובייטים, לרכו את צבאו בסניני. צה"ל תקף וכבש את חצי-האי, יחד עם רצועת-עזה, הגדה-המערבית ורמת-הגולן.

בדיעבד מתגבש לליבי החשד שמא לא הוקם הקו, מפני שרבים בצמרת ישראל, ואולי לוי אשכול בראשם, רצו בהתפתחות מעין זו. שתיבא לכיבושים האלה.

אני כמעט משוכנע כי ההיסטוריון יקבע, בעוד מאה שנים, כי ניצחוננו הכביר במלחמת ששת-הימים היה האסון הגדול ביותר שירד על מדינת-ישראל בכל תולדותיה. הוא עירער את שפיות-דעתנו הלאומית, זרע את זרע הפרוענות הלאומית והחברתית שלנו. ונטע בליבנו תיאבון שאינו יודע שובע. הוא הפך רפובליקה קטנה, חסונה וקומפאקטית, איתנה ברוחה ובריאה בהרכבה, לאימפריה תימהונית, שחצנית ושמונית, ללא הישוקים מוסריים וחברתיים.

האם ניתן היה למנוע זאת במתיחה גדר-מערכת לאורך כמה עשרות קילומטרים?

* המאמר פורסם ב-7 בדצמבר 1966, בגיליון העולם הזה 1527.

נשק חזק יותר נגד שילטון קולוניאלי מאשר נשק המרי האזרחי. זהו נישקם של החזקים ברוח, שאינם זקוקים לנשק אחר.

יש לכך חוקיות משלו. שום עם אינו יכול לשעבד לאורך ימים עם אחר, אם העם המשועבד אינו משלים עם השיעבוד. האימפריה הבריטית האדירה יכלה לשלוט בהודו רק כל עוד לא החליטו מיליוני היהודים לשים קץ לשילטון הזר. הבעייה האמיתית של לוחם-השיחרור היא להביא את המוני בני-עמו המדוכאים לרצות בשיחרור. לזקוף גו, להאמין בכוהם. ההמשך בא כמעט מעצמו. לשם כך נקט מהאטמה גאנדי בשיטת ההתנגדות הבלתי-אלומה. עתה נוקטים הדרוויים שיטה זו — ונותנים שיעור גם לשאר התושבים של השטחים הכבושים. מה שמתרחש בגולן עושה רושם עמוק כרמאללה ובחברון. אילו הייתי מנחם בגין, היתה תופעה זו מדאיגה אותי מאוד-מאוד. כי הרעיון שלושה מיליון ישראלים יוכלו לשלוט לאורך ימים בשני מיליון פלסטינים, כאשר אלה יחליטו לנקוט שיטה של מרי אזרחי, הוא כמעט מגוחך, אילו הייתי בגין, הייתי עתה מתחרט מאוד על המעשה החפז שעשיתי בגולן.

ואשר לדרוויים — אני מצדיע לכם בליבי, כפי שאני מצדיע לכל אדם בן-חורין הלוחם בגבורה על זכויותיו. אי-האלימות שלכם מוסיפה להערצתי. כמעט והוספתי: חבל שלא תהיו לאזרחי מדינתנו. הייתם מוסיפים לה כבוד.

אדם בחופי הכרך

החלטתי שלא לצפות בסרט חופי הכרך, כשעמד להופיע על המירקע. מה פיתאום? סרט ישן-נושן. ראיתי אותו מזמן. בן תקופה אחרת, ובכלל, מארלון בראנדו כבר נמאס. צפיתי בכל זאת בהתחלת הסרט, במשך שתיים-שלוש דקות — ונלכדתי בחכה.

הוא השפיע עלי שוב, כפי שהשפיע עלי לפני שנות-דור.

הוא נשאר ברזומנו. אקטואלי. אקטואלי במיוחד עכשיו. אקטואלי במיוחד בשבילנו.

כי המסר המרכזי של הסרט הוא זה שאמר בפי הכומר הקאתולי: הגבורה האמיתית אינה זו של המשיב ביריית-אקדח על יריית-אקדח.

הגבורה האמיתית היא זו של האיש הקם מול פני כוחות-הרשע, ומוסר עדות.

האיש הקם, "להלשין" על אנשי-המאפיה גם כאשר אנשי-המאפיה הם מנהיגיו שלו.

האיש המוכן לפרוש מן הציבור הנכנע והמפוחד, להגיד את האמת קבל עם ועולם, גם בידועו כי אותו ציבור עצמו, אשר למענו הוא נאבק ומסתכן, יחזים וישנא אותו.

בראנדו הצליח להמחיש את לבטיו של איש כזה, את הפיכתו מעבד נרצע לאדם בן-חורין. זהו לקח אוניברסלי, שאינו מוגבל לחופיו של הכרך ההוא דווקא.

דיוקנו של יורד

ראיתי אותו בנמלת-עופה אירופי, כשהמתחני לטיסה שחזירי אותי ארצה.

הוא היה אמריקאי טיפוסי, לבוש בחליפה יפה, עונד עניבה, חובש מגבעת ספורטיבית. בידו החזיק בכינור, אמרתי בליבי: "מוסיקאי אמריקאי, הטס לישראל כדי לתת שם קוצר-ט." לידו עמדה נערה נחמדה כבת 15, בעלת חזות אנגלית מובהקת ומיבטא אמריקאי.

"שלוס אורי", פנה אלי לפתע בעברית צחה, "אתה לא זוכר אותי?"

הוא עמד לי לזכור: לפני שנים הרבה, ב-1955, עבד בדפוס שבו הודפס העולם הזה. הוא עמד בקירבת המכונה אשר אלמונים פוצצו לידה מיטען של חומר-נפץ.

זה היה בשיא המערכה שלנו נגד "חושיתאן". האיש יכול היה בנקל להיפצע או ליהרג.

שוחחנו בתוך לבדיקה הביטחונית, ולאחר מכן במטוס. למדתי שהאיש הפך טייס בחיל-האוויר, לא התקבל לעבודה באל עז (בגלל חוסר-פרוטקציה, לדבריו) ולימים ירד מהארץ. עז אשתו ובתו שאירי כאן. נכבד נשא אשה אנגלית, לא-יהודיה, והוליד בת נוספת. זו שטסה עימנו, עכשיו הוא קפטן במטוסיה של חברה אמריקאית, וגם מו"ל של ספרים בשטח חובבותו, המוסיקה.

הקשר שלו לארץ נותק כמעט לגמרי. בקיוסק באירופה קנה גליון של דבר, וממנו למד כי הוקמה זה עתה ועדה ממלכתית לחקירת רצח ארלוזורוב. הוא צחק וניסה להסביר את העניין לבתו. לשווא. זה נשמע כשיגעון טהור.

האיש הוא אימפאטי. שוחחנו על הא ועל דא. על המצב הכלכלי ועל שגיאותיו של טייס המטוס שלנו. והוא דיבר דיברייטעס. אחרי שנים רבות של היעדרות בארצה, כדי להשתתף בשימחה מישפחתית. בתו מבקרת

עלי לבקש סליחה ומחילה. לא מאדם אחד, אלא מעדה שלמה.

ולא על דברים שעשיתי, אלא על דברים שנצרת בליבי.

אני מודה ומתוודה שבמשך 30 שנה לא היתה דעתי על העדה הדרוויית, בכללותה, טובה ביותר. התייחסתי אליה כמו אל היהודים בגולה, שלהם למדנו בבית-הספר הארצי-ישראלי לבנו, ראיתי בה עדה נכונת, כפופת-גב, המוכנה להקריב את כבודה על מיוזב הנוחיות.

ידעתי, כמובן, שממשלת בן-גוריון עשתה את הכל כדי לפורר ולכתוש עדה זו, לפי מיטב המסורת הצרפתית

בסוריה הקולוניאלית. שם פעלו הצרפתים על פי העיקרון של "הפרד ומשול", קוממו כל עדה דתית נגד חברותיה, וניצלו כל אחת מהן כדי לשעבד את השניה.

דרוויים ישראלים הפכו שכירי-חרב של המדינות האנטי-ערביות של בן-גוריון, שתפקידה העיקרי היה להפוך את הערבים בישראל לאבן-אדם ולקחת מהם את אדמור תיהם. כאשר היה צורך לפעול נגד הערבים האחרים, העדיף השילטון תמיד את השימוש בשכירי-חרב דרוויים, אנשי מישמרה-גבול, על פני השימוש בחיילים יהודיים.

כך נולדה האגדה כאילו יש "עם דרווי", שאינו שייך לעם הערבי. ראשי מפא"י החלו מדברים על "יהודים, ערבים ודרוויים" — כאילו לא היו הדרוויים ערבים לכל דבר, מבחינת המוצא והתרבות, וכאילו לא היתה הדת הדרוויית פלג של האיטלאם, בעל אמונה שיעית-איסמאעילית.

הכרתי הרבה דרוויים צעירים, גאים וקופיקומה. אך הכרתי גם רבים מראשי העדה, מלכתי-פינכה של השילטון, שהקאריירה שלהם היתה בנוייה על נכונותם לשרת, להחניף, להתרפס, הכרתי את השייח' ג'בר מועדי.

יתכן שהתחלתי לחשוב בליבי על "הדרוויים", כמו שאחרים חושבים על "היהודים", או "הארמנים", או "הגויים". התחלתי לייחס להם, בתתי-הכרתי, תכונות גיזעיות קולקטיביות.

אני מבקש סליחה ומחילה. הדרוויים ברמת-הגולן ממלאים את ליבי בהערצה שאין לה שיעור. בגבורתם היומיומית, באיתנות עמידתם, הם מביישים את כלנו.

אבנע כפרים, מול הצבא האדיר ביותר במרחב השמי! מועטים, בודדים, מנותקים, סגורים, עצורים, מול חיילים יורים, קצינים משקרים, שילטונות נחשי-החלטה שאינם בוררים במצעים. והנשק שבידיהם — לא רובים, לא אקדחים, לא אבנים, אלא האחדות, המישמעת הפנימית, החרם, הכוח המוסרי הטהור.

דרוש הרבה אומץ-לב כדי לקחת אבן וליידות אותה בסיור צבאי, שחיליו קיבלו מראש היתר רישמי לירות ולהרוג. אך דרוש עוד הרבה יותר אומץ-לב כדי שלא להרים אבן, ולעמוד מול אותם החיילים חשופים, דוממים, בלתי-שבייטים.

בשבעות הארוכים של שבייתם נחלו הדרוויים בגולן שורה בלתי-פוסקת של ניצחונות אמיתיים. ניצחונות שאינם בני-חלוף, מפני שהם מוסריים, הם הכריחו את ממשלת-ישראל, למחרת הסיפוח, להפוך את מעשה-הסיפוח לחובא ואיטלווא, עליידי השלח הסגן צבאי על שטח שהפך שטח המדינה. הם הקיאו מתוכם את הקוויזלינגים, שנראו עד אז כמנהיגי-עדה. הם ביישו את הזעם הקדוש של מנחם בגין, את הצנינות של יוסף בורג, את הברור טאליות של אריאל שרון, את הגזענות של ישראל קניג, את הודעות-ההרבה של אלוף-היפיקוד.

הם לא נפלו קורבן לשקרנות של ההודעות הרישמיות. בגלותם שלא היתה אמת בהודעת אלוף-היפיקוד — שלא הוסיף בפרשה זו הרבה כבוד למדינת-ישראל — שמנהיג העדה קיבל מרצון תעודת-זיהוה, הם אספו את כל התעודות והשליכו אותם על הארץ, כמרבדי-שלי-רפה.

כל תעודה שנכתפה עליהם כזוה, באיומים של נשק וברירות ממש, היתה ניצחון קטן, ניצחון של אמת. הדרוויים של הגולן הוכיחו מחדש אמת ישנה: אין